

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ՎԵՂ. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ Տ. Տ. ԳԵՈՐԳ Զ.Ի

ԴԻՄՈՒՄԸ ԵՐԵՔ՝ ՄԵԾԵՐՈՒՆ

Ի. Վ. ՄՍՍԼԻՆԻՆ

Հ. Ս. ԹՐՈՒՄԸՆԻՆ

Կ. Բ. ԷԹԼԻՆԻՆ

Հայ եկեղեցու պետերը՝ կաթողիկոսներն ու պատրիարքները, դարերի ընթացքում հայ ժողովրդի ներկայացուցիչներն են հանդիսացել պետութիւնների առաջ և նորա բաղձանքների ու տառապանքների, խնդիրների ու պահանջների արտայայտիչները:

Այս պատմական մոմենտին, երբ դեմոկրատ և ազատասէր մեծ պետութիւնները՝ Սովետների Միութիւնը, Մեծ Բրիտանիան և Միացեալ Նահանգները յաղթանակ տարան չարի և բռնութեան՝ Ֆաշիզմի և նացիզմի վերայ, երբ լուծուում են ժողովուրդների զոյութեան հարցերը, Թիւրքիայից վտարուած և ամբողջ աշխարհում թափառող հայ ժողովուրդը ամենայն իրաւունքով դնում է իր արիւնոտ հարցը մեծ պետութիւններիդ արգարադատութեան առաջ:

Մենք՝ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Գեորգ Զ., հաւատարիմ մեր ժողովրդապաշտպան տրադիցիաներին՝ սրբազան պարտք ունինք ի Սփիւռա աշխարհից բերած, դժբախտ հայ ժողովուրդի դատը ներկայացնելու Ձեզ, խնդրելով նորա արդար լուծումը. մանաւանդ թէ այդ իմաստով բազմաթիւ դիմումներ ենք ստացել աշխարհի ամէն կողմը գրուած հայերի կողմից: Հայ հին ժողովուրդը դարերի ընթացքում օսմանեան պետութեան լծի տակ հանդուրժել է բոլոր զրկանքներին, հարստահարութիւններին և ծանր տաժաններին, ենթարկուել է իրաւազուրկ ռայայի — ստրուկի դրութեան, սակայն պահել է, իսլամական ֆանատիկ միջավայրում, իր քրիստոնէական կրօնը, կրթութիւն է նորա խաղաղասէր ոգով, պահպանել է իր լեզուն և հաւատացել ազատութեան, որ պիտի բերէին քրիստոնեայ պետութիւնները և քաղաքակրթութիւնը: Եւ երբ այդ յոյսը հետզհետէ իրականանում էր բալկանեան բախտակից ժողովուրդների նկատմամբ ու նոքա ազատուում էին թրքական լծից, հայ ժողովրդի համար այդ դարձաւ ճակատագրական աղէտ և այն մահաբեր: Ինչպէս յայտնի է, հայկական բարենորոգումների խնդիրը առաջին անգամ քաղաքական ասպարէզ իջաւ Սան-Ստեֆանոյի դաշնագրութեամբ 1878-ին: Հայկական վիլայէթների ծանր կացութիւնը, անվերջանալի կեղեքումները և աւազակութիւնները, հայերի կեանքի ու զոյքի անապահովութիւնը ստիպեցին Կ. Պոլսի հայոց պատրիարքին դիմել յաղթական ռուսներին, որ Թիւրքիայի հետ խաղաղութիւն կնքելիս նկատի ունենան հայերի դժոխային վիճակը: Ռուսներն ընդառաջ եկան, բայց Սան-Ստեֆանոյի 16-րդ բարենպաստ յօդուածը Բեռլինում վերածուեց 61-րդ աղէտաբեր յօդուածին:

Սուլթան Աբդուլ Համիդը օգտուելով եւրոպական մեծ պետութիւնների հակամարտութիւնից և շահամոլութիւնից, փոխանակ իրազործելու իր յանձն առած բարենորոգումները, սկսեց սիստեմատիկ կերպով զործադրել իր դիւական ծրագիրը՝ ոչնչացնել հայերին, համարելով այն հայկական հարցը ջնջելու լաւա-

գոյն միջոցը: Եւ յիշուի կազմակերպած աւագակային բանդաների միջոցով, մասնակի շարդերով, կողոպուտներով, հրդեհումներով և 1894-1896 թվերին մասսայական շարդերով՝ նրան յաջողուեց աւելի քան 300.000 հայեր սպանել և վտարել երկրից դուրս:

Սուլթանին յաջորդող օսթիմները՝ Իթթիհատը, Թալատը և էնվեր փաշաները և քեմալական նոր Թիւրքիան, Համիդի այդ ճշգրտական իմաստութիւնը հասցրին իր զագաթնակէտին: Առաջին իմպերիալիստական պատերազմի նախօրեակին Թիւրքիայում ուղղող 2.500.000 հայերից այսօր Թիւրքիայում կան մօտաւորապէս 100.000 հայեր, որոնք քաշ են տալիս իրենց ողբալի գոյութիւնը «գեմոկրատիկ» նոր Թիւրքիայում:

Աւելի քան մի միլիոն հայեր ոչնչացան զարհուրելի կոտորածների մէջ: Թիւրքերը Բալկանեան ագառազրուած ժողովուրդների դէմ ունեցած վրէժը անպաշտպան հայերից հանեցին:

Մենք չենք ցանկանում կանգ առնել այս անսահման տրագիկայի վրայ, բազմաթիւ հատորներ կան գրուած բոլոր լեզուներով այդ զարհուրանքների մասին, պետութիւնների արխիւները լիքն են իրենց կոնսուլների գեկուցումներով այդ մասին: Մարդկութեան լաւագոյն մասը՝ ազնիւ սիրտ ու միտք կրողները բողոքեցին և ըմբոստացան մարդկային արժանապատուութիւնը վիրաւորող այդ հրէշային ոճիրի դէմ: Եւ սակայն հայ ժողովուրդը իր սրբազան հայրենիքից վտարուած ու անպաշտպան, ցրուեց ի սփիւռս աշխարհի:

Ի լրումն հայ ժողովուրդի պիւսին եկած դժբախտութիւնների, Թիւրքերը 1920 թվին ուխտադրուծ կերպով յարձակուեցին ու խլեցին Հայաստանի կարեւոր կենսական մասերը՝ Ղարսը, Արդահանը, Սուրմալուն: Սովետական նորածին Միութիւնը ազատեց հայկական պատմական հողերի մի փոքր մասը, որով վերկեց նա այնտեղ ապրող հայերին վերահաս բնաջնջումից: Այսպիսով ստեղծուեցաւ Հայկական Սովետական Ռեսպուբլիկան, որը 25 տարուց ի վեր խաղաղութեան և ազատութեան մէջ բուժելով իր վերքերը զարգանում և բարգաւաճում է:

Այսօր ժողովուրդների բախտը միացեալ դեմոկրատիկ պետութիւնների ձեռքում է: Այս արեւահեղ պատերազմից յետոյ, ուր միլիոնաւոր կեանքեր զոհուեցին արդարութեան և հումանիզմի յաղթանակի համար, մեծ և հզոր պետութիւնների անխուսափելի պարտականութիւնն է, որ մարեն չարի և բռնութեան բոլոր օջախները, որպէսզի նորից չկրկնուեն ժողովուրդների շարդերը, նրանց պարաքն է վերացնել անցեալ անարդարութիւնները, ճիշտ ճանաչել թշնամուն և բարեկամին, և հատուցանել ազնիւ և պարտաճանաչ զրկուածին, զոհուածին, անիրաւուածին:

Այս հաւատով Ձեզ են դիմում Թիւրքիայից վտարուած հին ու նոր հայ զաղթականները, որոնք թափառում են երկրագնդի զանազան մասերում և նուցա հետ Ամենայն Հայոց հինաւուրց Հայրապետութիւնը և խնդրում Ձեզ ճանաչել հայերի իրաւունքը իրենց պատմական հայրենիքի վրայ, որ նոքա սրբազործել են իրենց արիւնով և քրտինքով և ծածկել յիշատակաց արժանի հաւատաւ կուսութեան կոթողներով: Մենք խնդրում ենք առնել Թիւրքիայի ձեռքից այդ բռնազրաւուած և այժմ համարեայ ամայացած հողերը և վերադարձնել իրենց իսկական տէրերին ու միացնել Սովետական Հայաստանին, որով նոքա

հնարաւորութիւն կ'ունենան խաղաղ ապրելու իրենց եղբայրակիցներէ կողքին, աշխատելու և իրենց ազգային մշակոյթը զարգացնելու :

Սա կը լինի արդար զնահատականը փյն հակառակման զոհաբերութիւններէ և անձնագոյնութեան, որ հայ ժողովուրդը բերեց, յանուն միաւորեալ դեմոկրատիկ պետութիւններէ գործին, յանուն դեմոկրատիայի յաղթանակին :

Հայ ժողովուրդը բոլոր ճակատներում քաջութեամբ կռուեց յաղթանակի համար, ուստի անխրաւութիւն կը լինի, եթէ այս անգամ էլ նա յուսախաբ լինի : Աշխարհը անհերքելի կը համարէ, եթէ այս անգամ էլ հայերի սրբազան իրաւունքը չյարգուի :

Թիւրքիայի դաժան լծից ազատուեցին Յունաստանն ու Սերբիան, Ռուս մանիան, Բուլղարիան, Լիւքսանիան ու Ալբանիան, Կրետէ կղզին ու Պաղեստինը : Ինչո՞ւ համար, ի՞նչ իմաստուն պատճառաբանութեամբ մարդկութիւնը պիտի զլանայ տառապեալ Հայաստանին տալու իր արդարագոյն իրաւունքը :

Պետութիւնները յանուն իրենց հանդիսաւոր խոստումներէ և յայտարարած սկզբունքների, պարտաւոր են կատարել քաղաքակրթական մի վեհ ազտ, մարդասիրական մի սուրբ գործ՝ փրկել վերջնական կորստից մի հին կուլտուրական ազգի մնացորդները, մի ազգի, որ ստեղծել է կրասիկ լեզու և զրախանութիւն, տուել է արուեստի հոյակապ կոթողներ և ունի արժէքաւոր ներգրումներ համամարդկային կուլտուրայի մէջ :

Թիւրքիան և նորա բարեկամները վիժեցնելու համար՝ հայկական դատը յայտարարում են, թէ ներկայ Թիւրքիան, դեմոկրատիկ իրաւակարգ ունի, նա հին Թիւրքիան չէ, և հայերը, եթէ կամենան, կարող են վերադառնալ իրենց նախկին բնակավայրերը : Սակայն հայ ժողովուրդը անցեալի առթիւ փորձերից զիտէ, որ զոյութիւն չունի հին և նոր Թիւրքիա, նա միեւնոյն Թիւրքիան է, և հայ ժողովուրդը, ինչպէս և եւրոպական դիպլոմատիան, լաւ գիտեն Թիւրքական խոստումներէ արժէքը :

Միակ ելքն է Թիւրքա - Հայաստանի ազատագրումը և կցումը Սովետական Հայաստանին :

Ուստի վերստին խնդրում ենք, որ Թիւրքիայի հայկական վիլայէթները միացուեն Սովետական Հայաստանին, որպէսզի հայութիւնը ամբողջանայ հաւաքուելով հայրենի երկրում և ապահովութեան ու խաղաղութեան մէջ շարունակէ իր ընդհատուած քաղաքակրթական աշխատանքը և ի յայտ բերէ իր անուրանալի ստեղծագործական պոտենցիալը :

Այս արդար ու վսեմ գործի յաջողութեան համար աղերսանօք դիմում եմ Ամենակարող Աստծու օգնութեանը, թող Բարձրեալն օրհնէ Ձեզ և առաջնորդէ Ձեր միտքն ու կամքը բարին կատարելու, այլև շարժէ ներկայ Թիւրքիայի ղեկավարների խիղճը, քաւելու իրենց և նախորդների ծանր յանցանքները, որպէսզի վերանայ այն ամենամեծ անարդարութիւնը, որ կատարուեց լուսաւորութեան և քաղաքակրթութեան դարում մի ըստ ամենայնի խաղաղ, շանասէր և ստեղծագործող ժողովրդի հանդէպ :